

ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ

Коросташівець І. М.

У статті узагальнено нормативні та теоретичні аспекти поняття та змісту дисциплінарного провадження у Державній кримінально-виконавчій службі України (далі - ДКВС України).

Досліджено погляди науковців на поняття дисциплінарного провадження як такого та виділено його ознаки. Запропоновано розуміння поняття дисциплінарного провадження у ДКВС України як регламентованої нормативно-правовими актами діяльності уповноважених посадових осіб, спрямованої на встановлення підстав та вирішення питання щодо вжиття до суб'єктів із числа персоналу ДКВС України передбачених законодавством заходів дисциплінарного впливу у разі вчинення ними дисциплінарного проступку.

Розкрито зміст мети дисциплінарного провадження у ДКВС України, а саме об'єктивне вирішення справи щодо притягнення особи з числа персоналу зазначеної системи до дисциплінарної відповідальності у разі вчинення нею дисциплінарного проступку; аналіз, виявлення та усунення причин та умов, що сприяли вчиненню такого правопорушення; формування позитивної поведінки персоналу, виховання відповідального ставлення до виконання своїх службових і посадових обов'язків.

Запропоновано під поняттям стадій дисциплінарного провадження у ДКВС України розуміти врегульований адміністративно-процесуальними нормами порядок здійснення уповноваженими суб'єктами відносно самостійних і логічно пов'язаних процесуальних дій, спрямованих на виконання завдань і досягнення мети дисциплінарного провадження.

Для вдосконалення правового регулювання дисциплінарного провадження у ДКВС України запропоновано у Дисциплінарному статуті пенітенціарної системи законодавчо закріпити поняття дисциплінарного провадження; його принципи, мету, завдання; права та обов'язки учасників (зокрема, осіб, щодо яких здійснюється дисциплінарне провадження, а також права та обов'язки заявника, свідка, потерпілого, експерта, виконавця).

Ключові слова: Державна кримінально-виконавча служба України; дисциплінарне провадження; принципи дисциплінарного провадження; мета дисциплінарного провадження; суб'єкти дисциплінарного провадження; стадії дисциплінарного провадження.

Korostashivets I. M. Disciplinary proceedings in the state criminal and executive service of Ukraine: concepts, essence

Normative and theoretical aspects of the concept and essence of disciplinary proceedings in the State Criminal and Executive Service of Ukraine (hereinafter - SCES of Ukraine) are summarized in the article.

Researchers' views on the concept of disciplinary proceedings as such are studied and its features are highlighted. An understanding of the concept of disciplinary proceedings in the SCES of Ukraine is proposed. It is understood as authorized officials' activities regulated by normative and legal acts, aimed at determining the grounds and resolving the issue of application to the subjects of the SCES of Ukraine provided by law disciplinary measures in case of their disciplinary misconduct.

The essence of the purpose of disciplinary proceedings in the SCES of Ukraine is revealed. It is namely: objective decision of the case on bringing a person from among the personnel of the specified system to disciplinary responsibility in case of committing a disciplinary offense; analysis, identification and elimination of the causes and conditions that contributed to committing such an offense; formation of personnel's positive behavior, education of the responsible attitude to performance of their official duties.

It is proposed to understand the concept of the stages of disciplinary proceedings in the SCES of Ukraine as regulated by administrative procedural norms of the procedure for authorized entities to carry out relatively independent and logically related procedural actions aimed at fulfilling tasks and achieving the purpose of disciplinary proceedings.

In order to improve legal regulation of disciplinary proceedings in the SCES of Ukraine, it is proposed to enshrine in law the following concepts

in the Disciplinary Statute of the penitentiary system: the concept of disciplinary proceedings; its principles, purpose, tasks; participants' rights and obligations (in particular, of the persons subjected to disciplinary proceedings, as well as the rights and responsibilities of an applicant, witness, victim, expert, executor).

Key words: *State Criminal and Executive Service of Ukraine, disciplinary proceedings, principles of disciplinary proceedings, purpose of disciplinary proceedings, subjects of disciplinary proceedings, stages of disciplinary proceedings.*

Постановка проблеми та її актуальність. Процеси реформування в Україні державної служби та пенітенціарної системи обумовлюють підвищені вимоги до якості адміністративно-правового регулювання зазначеної сфери суспільних відносин. Центральним органом виконавчої влади, на який покладається здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, є Державна кримінально-виконавча служба України (далі - ДКВС України), яка структурно складається з територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ та організацій, створених для забезпечення виконання визначених законом завдань. Успішна реалізація покладених на ДКВС України завдань багато в чому залежить від стану службової та трудової дисципліни її персоналу. Досягнення високого рівня службової та трудової дисципліни у ДКВС України забезпечується комплексом організаційних, виховних, юридичних засобів, серед яких не останнє місце посідає інститут дисциплінарного провадження.

Дисциплінарне провадження загалом традиційно розглядається як процесуальна форма встановлення уповноваженим органом факту порушення чи порушень трудової або службової дисципліни та винесення рішення з цього питання. У сучасних дослідженнях з адміністративного права дисциплінарне провадження також позиціонується як окремий вид юридичного процесу або як підвид адміністративного процесу. У будь-якому разі дисциплінарне провадження у ДКВС України є особливим процесуальним інститутом, функціонування якого здійснюється у параметрах розвитку правової системи України,

зокрема галузей адміністративного, службового та трудового права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що процесуальний інститут дисциплінарного провадження у системі органів та установ ДКВС України має усталене місце в правовій системі України, зазначена наукова проблема характеризується недостатнім ступенем розроблення. Окремі аспекти правового регулювання дисциплінарного провадження у ДКВС України висвітлювались у дослідженнях з адміністративного, трудового, кримінально-виконавчого права як приватна проблема управління органами й установами ДКВС України або як проблема в'язничного менеджменту, тому у процесі аналізу особливостей дисциплінарного провадження у ДКВС України необхідно спиратись на теоретичне підґрунтя розроблення загальних проблем дисциплінарного провадження, яке створили такі науковці, як О.М. Бандурка, С.С. Гнатюк, Р.С. Грищенко, В.В. Зуй, В.Л. Коваленко, С.С. Ковальов, О.В. Кузьменко, С.В. Медведенко, А.М. Медведєв, Д.П. Полівчук, С.С. Шоптенко. Проте питання, пов'язані з реалізацією дисциплінарного провадження у ДКВС України, багато в чому залишаються нерозкритими.

Метою статті є формування поняття дисциплінарного провадження у системі органів та установ ДКВС України й розкриття його змісту. Для досягнення зазначеної мети передбачається розв'язання таких **задач**:

- аналіз поняття дисциплінарного провадження як такого та формування визначення поняття дисциплінарного провадження у ДКВС України;
- обґрунтування принципів, мети, переліку суб'єктів, стадій дисциплінарного провадження у ДКВС України;
- характеристика стану нормативного регулювання дисциплінарного провадження у ДКВС України та формування пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Огляд теми розпочнемо з того факту, що у науці адміністративного права відсутнє єдине розуміння поняття дисциплінарного провадження. Так, О.М. Бандурка під дисциплінарним провадженням розуміє сукупність юридичних норм, що регламентують суспільні відносини у зв'язку з правозастосовною діяльністю щодо вирішення питання про дисциплінарну відповідальність за допущене правопорушення [1, с. 28]. С.Т. Гончарук визначає дисциплінарне провадження як «правовий порядок

застосування компетентними органами або їх посадовими особами дисциплінарних стягнень до порушників службової та трудової дисципліни» [2, с. 126]. На думку І.О. Картузової, дисциплінарне провадження - це урегульована законодавством діяльність уповноважених суб'єктів із застосування дисциплінарних стягнень, яка гарантує і забезпечує права та законні інтереси усіх суб'єктів зазначених правовідносин [3, с. 43-44]. Н.В. Медведенко, розглядаючи дисциплінарне провадження в органах Національної поліції, трактує зазначене поняття як «регламентовану правовими нормами діяльність уповноважених на те посадових осіб, спрямовану на встановлення підстав та вирішення питання щодо вжиття передбачених законодавством заходів дисциплінарного впливу» [4, с. 209]. Наведені трактування поняття дають змогу узагальнити його спільні ознаки, зокрема спрямованість на вирішення питання про наявність підстав для настання дисциплінарної відповідальності; обумовленість вчиненням дисциплінарного проступку; процедурний характер; здійснення уповноваженими органами; регламентованість; стадійність.

З урахуванням зазначеного пропонуємо під дисциплінарним провадженням у системі органів та установ ДКВС України розуміти регламентовану нормативно-правовими актами діяльність уповноважених посадових осіб, спрямовану на встановлення підстав та вирішення питання щодо вжиття до суб'єктів із числа персоналу ДКВС України передбачених законодавством заходів дисциплінарного впливу у разі вчинення ними дисциплінарного проступку.

Аналізуючи результати вивчення поняття дисциплінарного провадження як такого, відзначимо, що у його змісті як традиційні елементи виділяють принципи, завдання, мету, правовий статус суб'єктів, стадії реалізації.

Обґрунтовуючи принципи дисциплінарного провадження у системі органів та установ ДКВС України, маємо зазначити, що спеціальним предметом розгляду вони поки що не були, тому виправданим методологічним підходом до формування їх переліку, на нашу думку, є критичний аналіз загальних принципів дисциплінарного провадження та їх кореляція з найбільш сутнісними ознаками дисциплінарних правовідносин у органах та установах, служба у яких має мілітаризований характер. Застосування такого підходу дало нам змогу до переліку принципів дисциплінарного провадження у ДКВС України віднести, зокрема, принципи законності, гласності, відкритості, опе-

ративності, пропорційності, презумпції невинуватості, права на захист, рівності громадян перед законом, забезпечення права на оскарження, індивідуалізації відповідальності. Вважаємо, що зазначені принципи отримали своє наукове обґрунтування та практичне застосування у процесі реалізації дисциплінарного провадження у системі органів та установ ДКВС України, тому мають бути нормативно закріплені у Дисциплінарному статуті пенітенціарної системи.

Визначення мети як бажаного кінцевого результату дисциплінарного провадження найраціональніше, на нашу думку, здійснювати шляхом аналізу його завдань та функцій. Так, на думку Р.С. Грищенка, основними завданнями дисциплінарного провадження є «забезпечення об'єктивного та всебічного розгляду факту дисциплінарного проступку; забезпечення рівності сторін; забезпечення оперативного вирішення питання про притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності; забезпечення належного (перш за все справедливого) застосування (накладання) дисциплінарних стягнень» [5, с. 19-20]. А.М. Медведєв, досліджуючи особливості дисциплінарної відповідальності осіб рядового й начальницького складу органів внутрішніх справ, його завданнями називає «своєчасне, повне та всебічне з'ясування, згідно із законодавством, усіх обставин дисциплінарного проступку, виявлення причин та умов, що призводять до порушень службової дисципліни та незабезпечення належного виконання цими особами покладених на них повноважень» [6, с. 18]. На думку С.С. Ковальова, під час здійснення дисциплінарного провадження його суб'єкти, як ті, хто володіє дисциплінарною владою, так і ті, щодо яких здійснюється дисциплінарне провадження, реалізують такі функції, як звинувачення по дисциплінарній справі; повне чи часткове оспорювання пред'явленого особі звинувачення (захист особи, щодо якої здійснюється дисциплінарне провадження); вирішення дисциплінарної справи по суті; забезпечення виконання стягнень [7, с. 354]. З урахуванням зазначеного вважаємо, що у нормативно-правових актах, призначених регламентувати дисциплінарне провадження у ДКВС України, обов'язково мають отримати закріплення його визначення, принципи та завдання. Також обов'язковим вважаємо закріплення положення про те, що метою дисциплінарного провадження у ДКВС України є забезпечення правової справедливості, законності та балансу суспільних та особистих інтересів під час процедури об'єктивного вирішення справи щодо

притягнення особи з числа персоналу до дисциплінарної відповідальності у разі вчинення нею дисциплінарного проступку; аналіз, виявлення та усунення причин та умов, що сприяли вчиненню такого правопорушення.

Характеризуючи коло суб'єктів дисциплінарного провадження у ДКВС України, погодимося з думкою О.Д. Новак про те, що учасниками дисциплінарного провадження є особи, які, відповідно до законодавства, реалізують права чи виконують обов'язки у процесі його здійснення, вступаючи у службово-деліктні правовідносини» [8, с. 15]. З урахуванням зазначеного вважаємо, що серед учасників дисциплінарного провадження у ДКВС України необхідно виділяти такі групи суб'єктів:

- суб'єкти, наділені владними повноваженнями щодо ініціювання та здійснення дисциплінарного провадження (суб'єкти дисциплінарної влади);
- суб'єкти, щодо яких здійснюється дисциплінарне провадження;
- суб'єкти, які сприяють правомірній реалізації дисциплінарного провадження.

У межах сформованого поділу можлива більш детальна класифікація. Так, С.С. Ковальов, характеризуючи учасників дисциплінарної влади через їхні функції, виділяє такі групи учасників дисциплінарного провадження:

- суб'єкти, які реалізують функцію звинувачення;
- суб'єкти, які реалізують функцію захисту;
- суб'єкти, які реалізують функцію вирішення дисциплінарної справи;
- суб'єкти, що забезпечують дозвіл на застосування стягнення;
- суб'єкти, які забезпечують функцію виконання стягнень;
- суб'єкти, які сприяють здійсненню провадження [7, с. 354].

Аналіз нормативно-правових актів з питань здійснення дисциплінарного провадження у ДКВС України свідчить про те, що перелік суб'єктів дисциплінарного провадження у них не закріплено. Так, чинним Порядком проведення службових розслідувань у Державній кримінально-виконавчій службі України, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України від 12 березня 2015 р. № 356/5 [9], до переліку учасників службового розслідування віднесено начальника, виконавця, членів комісії, осіб рядового й начальницького складу, персонал органів і установ та інших осіб, обізнаних в обставинах, що стали підставою для призначення службового розслідування. У Поста-

нові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження» від 4 грудня 2019 р. № 1039 [10] перелік учасників дисциплінарного провадження взагалі відсутній, як і в законопроекті Дисциплінарного статуту пенітенціарної системи [11]. Узагальнюючи зазначене, підкреслимо, що дисциплінарне провадження у ДКВС України може здійснюватися за участю як двох обов'язкових (суб'єкт дисциплінарної влади та особа-правопорушник), так і більшої кількості учасників; факультативно до таких проваджень можуть залучатися зацікавлені та допоміжні суб'єкти; у чинному законодавстві нині найбільш детально регламентуються права й повноваження керівника, який призначає дисциплінарне провадження, натомість правовий статус інших учасників дисциплінарного провадження визначається фрагментарно або зовсім не визначається.

Аналіз стадій дисциплінарного провадження у ДКВС України почнемо з того, що більшість дослідників розглядає дисциплінарне провадження як вид адміністративно-деліктного процесу, який має визначену процесуальну форму й складається з певної послідовності дій, умов та часових рамок їх здійснення. Застосовуючи результати розроблення поняття адміністративно-процесуальної форми, можемо сказати, що адміністративно-процесуальна форма у дисциплінарному провадженні встановлює послідовність процесуальних дій; організовує внутрішній зміст діяльності суб'єктів дисциплінарного процесу; вирішує завдання дисциплінарного провадження. З урахуванням зазначеного пропонуємо під стадіями дисциплінарного провадження у ДКВС України розуміти врегульований адміністративно-процесуальними нормами порядок здійснення уповноваженими суб'єктами відносно самостійних і логічно пов'язаних процесуальних дій, спрямованих на виконання завдань і досягнення мети дисциплінарного провадження.

Аналіз нормативно-правових актів, що регламентують здійснення в ДКВС України дисциплінарного провадження, свідчить про те, що стадії його здійснення виокремлено й нормативно закріплено лише в одному документі, яким є Постанова КМУ «Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження» від 4 грудня 2019 р. № 1039 [11]. Зокрема, у п. 2 «Загальні питання» Постанови зазначено, що «процедура здійснення дисциплінарного провадження передбачає прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження; формування дисциплінарної комі-

сії та її склад; визначення основних засад роботи дисциплінарної комісії; формування дисциплінарної справи; прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи».

На нашу думку, визначення основних засад роботи дисциплінарної комісії не може вважатися стадією (етапом) дисциплінарного провадження, оскільки такі засади, включно з принципами, формами та порядком її роботи, мають бути встановлені не у процесі роботи останньої, а заздалегідь. Крім того, зазначеним Порядком не охоплено такі важливі стадії дисциплінарного провадження, як виконання рішення дисциплінарної комісії та його оскарження. Загалом здійснений аналіз нормативних засад дисциплінарного провадження у ДКВС України дає змогу стверджувати, що відносно відособлене регулювання нині мають такі стадії (етапи) дисциплінарного провадження, як початкова стадія (порушення дисциплінарного провадження); здійснення службового розслідування; розгляд справи по суті з прийняттям рішення; виконання рішення органу дисциплінарної влади. Крім того, ще однією стадією дисциплінарного провадження є стадія оскарження його рішення, яка, на нашу думку, є окремим видом адміністративного процесу, оскільки має ознаки дисциплінарного спору.

Висновки. Завершуючи аналіз дисциплінарного провадження у ДКВС України, доходимо таких висновків.

1) Під поняттям дисциплінарного провадження у ДКВС України пропонуємо розуміти регламентовану нормативно-правовими актами діяльність уповноважених посадових осіб, спрямовану на встановлення підстав та вирішення питання щодо вжиття до суб'єктів із числа персоналу ДКВС України передбачених законодавством заходів дисциплінарного впливу у разі вчинення ними дисциплінарного проступку.

2) До принципів дисциплінарного провадження у ДКВС України слід віднести принципи законності, гласності, відкритості, оперативності, пропорційності, презумпції невинуватості, права на захист, рівності громадян перед законом, забезпечення права на оскарження, індивідуалізації відповідальності. Метою дисциплінарного провадження у ДКВС України є об'єктивне вирішення справи щодо притягнення особи з числа персоналу зазначеної системи до дисциплінарної відповідальності у разі вчинення нею дисциплінарного проступку; аналіз, виявлення та усунення причин та умов, що сприяли вчиненню такого правопорушення; формування позитивної поведінки персоналу ДКВС

України, виховання відповідального ставлення до виконання своїх службових і посадових обов'язків.

3) Учасниками дисциплінарного провадження у ДКВС України є суб'єкти, наділені владними повноваженнями щодо ініціювання та здійснення дисциплінарного провадження (суб'єкти дисциплінарної влади); суб'єкти, щодо яких здійснюється дисциплінарне провадження; суб'єкти, які сприяють правомірній реалізації дисциплінарного провадження.

4) Основними стадіями дисциплінарного провадження у ДКВС України є початкова стадія (порушення дисциплінарного провадження); здійснення службового розслідування; розгляд справи по суті з прийняттям рішення; виконання рішення органу дисциплінарної влади; оскарження рішення (факультативно).

5) Задля удосконалення правового регулювання дисциплінарного провадження у ДКВС України пропонуємо у Дисциплінарному статуті пенітенціарної системи законодавчо закріпити поняття дисциплінарного провадження; його принципи, завдання, мету; права та обов'язки особи, щодо якої здійснюється дисциплінарне провадження, а також права та обов'язки третіх осіб у дисциплінарному провадженні (заявника, свідка, потерпілого, експерта, виконавця).

Література

1. Бандурка А.М., Тищенко Н.М. Адміністративний процес : учебник. Київ : Литера ЛТД, 2001. 353 с.
2. Гончарук С.Т. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : вид-во НАВСУ, 2000. 240 с.
3. Картузова І.О. Відповідальність державного службовця згідно із Законом України «Про боротьбу з корупцією». *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1998. № 4. С. 42-47.
4. Медведенко Н.В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2018. 256 с.
5. Грищенко Р.С. Особливості правового регулювання притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 ; ХНУВС. Харків, 2018. 25 с.
6. Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2011. 22 с.

7. Ковальов С.С. Поняття та особливості дисциплінарного провадження: принципи, суб'єкти, стадії. *Форум права*. 2012. № 2. С. 352-357.

8. Новак О.Д. Адміністративно-правові засади дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2014. 21 с.

9. Про затвердження Порядку проведення службових розслідувань у Державній кримінально-виконавчій службі України : Наказ Міністерства юстиції України від 12 березня 2015 р. № 356/5. Дата оновлення: 29 червня 2021 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0295-15/paran13#n13> (дата звернення: 10.12.2021).

10. Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження : Постанова Кабінету

Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1039. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.12.2021).

11. Проект Закону про Дисциплінарний статут пенітенціарної системи (реєстраційний № 5294 від 22 березня 2021 р.). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71499 (дата звернення: 10.12.2021).

Коросташівець І. М.,
*аспірантка Академії Державної
пенітенціарної служби,
капітан внутрішньої служби, заступник
начальника відділу правового забезпечення
та претензійно-позовної роботи
Академії Державної пенітенціарної служби*